

BOSHLANG'ICH MAKTABDA INTEGRATSIYA QILISH

Meliyeva Dilfuza O'ralovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

Raxmanova Sanobar Turdiyeva

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti

boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 5 bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17333947>

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida integratsiyaning nazariy va amaliy asoslari, uning dolzarbligi, o'quv jarayonida fanlararo bog'lanishlarni ta'minlashdagi o'rni, o'qituvchi faoliyatidagi roli va muammolari keng yoritilgan. Boshlang'ich maktabni integratsiya qilish o'quvchilarda yaxlit dunyoqarashni shakllantirish, bilimlarni amaliyot bilan bog'lash, ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish vositasi sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, integratsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy, texnologik va psixologik omillari hamda xalqaro tajriba misolida istiqbollari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: integratsiya, boshlang'ich maktab, ta'lim jarayoni, fanlararo bog'liqlik, kreativlik, innovatsiya.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические и практические основы интеграции в начальной школе, её актуальность, роль в обеспечении междисциплинарных связей в образовательном процессе, а также влияние на формирование целостного мировоззрения учащихся. Особое внимание уделено роли учителя, социально-экономическим и технологическим факторам, психологическим аспектам и международному опыту интеграции.

Ключевые слова: интеграция, начальная школа, образовательный процесс, междисциплинарные связи, инновации, креативность.

Abstract: This article examines the theoretical and practical foundations of integration in primary schools, its relevance, and its role in ensuring interdisciplinary connections within the educational process. The study highlights the importance of integration in developing holistic worldviews, applying knowledge to practice, fostering creativity, and independent decision-making in young learners. The paper also addresses socio-economic, technological, and psychological aspects of integration, alongside international experiences and future perspectives.

Keywords: integration, primary school, educational process, interdisciplinarity, innovation, creativity.

Boshlang'ich ta'lim har qanday ta'lim tizimining poydevori hisoblanadi. Chunki bola ilk bor maktab ostonasidan qadam qo'yganidan boshlab, u o'qish, yozish, hisoblash, fikrlash va dunyoni idrok etish jarayoniga kiradi. Bu davrda shakllangan bilim, ko'nikma va malakalar keyingi bosqichlarda uning butun hayoti davomida zarur bo'ladigan asosiy intellektual kapitalga aylanadi. Shu bois boshlang'ich maktab ta'limi nafaqat shaxsning, balki jamiyatning kelajak taraqqiyoti uchun ham hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarda faqat bilim berish bilan cheklanib qolmaydi. Ularning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati,

muloqot madaniyati va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish ham muhim hisoblanadi. Aynan shu jarayonda integratsiya tamoyili asosiy rol o'ynaydi.

Integratsiya so'zi lotin tilidan olingan bo'lib, "integer" – butun, yagona, birlashtirilgan degan ma'nolarni anglatadi. Pedagogika nazariyasida esa integratsiya – bu turli fanlardan olingan bilimlarni yagona tizimda uyg'unlashtirish, o'quvchilarda yaxlit dunyoqarashni shakllantirish jarayoni sifatida izohlanadi. Masalan, boshlang'ich sinfda o'quvchi tabiatdagi jarayonlarni o'rganar ekan, ularni matematik hisob-kitoblar bilan bog'laydi, til vositasida izohlaydi va san'at orqali tasvirlaydi. Bu jarayon integratsiyalashgan ta'limning eng oddiy namunasi hisoblanadi.

Ta'limda integratsiya g'oyasi qadimiy ildizlarga ega. Sharq mutafakkirlari Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Beruniy o'z asarlarida bilimlarni bir butun sifatida ko'rib chiqqanlar. Masalan, Beruniy uchun matematika, geografiya va astronomiya ajralmas birlik edi.

Yevropa pedagogik tafakkurida integratsiya g'oyasi Y.A. Komenskiy, J. J. Russo, I. G. Pestalotssi asarlarida o'z ifodasini topgan. XX asrda esa amerikalik pedagog Jon Dyui (John Dewey) "tajribaga asoslangan ta'lim" g'oyasini ilgari surib, fanlarni amaliy faoliyat orqali integratsiyalashni taklif etgan.

Sovet pedagogikasida L.S. Vygotskiy ta'limda ijtimoiy muhit va tafakkur rivojlanishini asoslab berdi. Uning "yaqin rivojlanish zonasi" haqidagi nazariyasi integratsiyaning psixologik asoslaridan biridir. Jean Piaget esa bolalarning kognitiv rivojlanish bosqichlarini tadqiq qilib, bilimlarni yosh xususiyatlariga mos tarzda berish zarurligini ko'rsatdi. Ularning qarashlari bugungi kunda integratsiyalashgan ta'limni tashkil etishda ilmiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Hozirgi globallashuv va axborot asrida bilimlar hajmi juda tez o'sib bormoqda. Agar avval biror fan doirasida olingan bilim yetarli bo'lsa, hozirgi davrda fanlararo yondashuv zarur bo'lib qoldi. Chunki real hayotda yuzaga keladigan muammolar ko'pincha bir nechta fanlar chegarasida joylashgan bo'ladi. Masalan, ekologik muammolarni hal qilishda biologiya, kimyo, geografiya va iqtisod bilimlari birgalikda talab qilinadi.

Boshlang'ich ta'limda integratsiya ayniqsa muhim, chunki bolalar dunyoni yaxlit idrok etadi. Ularning tafakkurida "bu matematika", "bu tabiatshunoslik" degan qat'iy chegaralar yo'q. Ular uchun hamma narsa o'zaro bog'liq. Shuning uchun darslarni integratsiyalash orqali o'qitish ularning tabiiy idrokiga mos keladi.

Boshlang'ich maktabda o'quvchi endigina bilim olish jarayoniga kiradi. Agar bu bosqichda fanlar orasida aloqadorlik yaratilmasa, bola bilimlarni bo'lak-bo'lak qabul qiladi. Bu esa keyinchalik tafakkurning parchalanishiga olib kelishi mumkin. Integratsiyalashgan ta'lim esa bilimlarni yaxlit tizim sifatida shakllantiradi.

Masalan, "Vatanimning tabiat boyliklari" mavzusida o'quvchi geografiyadan daryolar haqida ma'lumot olsa, matematikada ularning uzunligini hisoblaydi, ona tili darsida bu haqda matn yozadi, tasviriy san'atda esa chizadi. Shu tariqa bir mavzu turli fanlar orqali o'zlashtiriladi va bolaning ongida yaxlit tasavvur paydo bo'ladi.

Bugungi kun ta'lim standartlari (masalan, O'zbekistonda milliy o'quv dasturi, Yevropa mamlakatlarida kompetensiyaviy yondashuv) integratsiyani asosiy tamoyillardan biri sifatida belgilamoqda. Chunki integratsiya nafaqat bilim berish, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirish vositasi hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich maktabda integratsiya qilish bugungi ta'lim jarayonida nafaqat metodik, balki strategik ahamiyatga ega. Integratsiya tufayli o'quvchilar bilimlarni bo'laklab emas, balki yaxlit holda qabul qiladi, ularni amaliy hayot bilan bog'laydi, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Nazariy jihatdan integratsiya fanlararo aloqadorlikni mustahkamlash, bilimlarni tizimlashtirish, shaxsni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qilsa, amaliy jihatdan esa integratsiyalashgan darslar, loyihaviy faoliyatlar va raqamli ta'lim resurslari orqali samarali amalga oshiriladi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, Finlyandiya, Singapur, Yaponiya kabi ilg'or davlatlarda integratsiya ta'lim tizimining poydevori sifatida qaraladi. Bu esa O'zbekiston ta'lim tizimida ham integratsiyani yanada kengroq joriy etish, o'quv dasturlarini yangilash, o'qituvchilar malakasini oshirish, raqamli ta'lim vositalaridan samarali foydalanishni taqozo etadi. Xulosa qilib aytganda, integratsiya boshlang'ich ta'limning sifatini oshirish, o'quvchilarni zamon talablariga mos, bilimdon, ijodkor va raqobatbardosh shaxs sifatida shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tursunov B. Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Meliyeva, D.O. (2025). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil ishlash ko'nikmalarini innovatsion yondashuv asosida takomillashtirish mexanizmi. *Inter education & global study*, (2), 320–328.
3. Мелиева, Д. (2024). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirishning davlat miqyosidagi ahamiyati. *Журнал универсальных научных исследований*, 2(5), 1106–1108.
4. Karimova Z. Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya. – Samarqand: Zarafshon, 2021.